

ПОВЕДІНКОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Підвищення суспільних вимог до рівня підготовки випускників вищих навчальних закладів та загострення економічних проблем в умовах зростання конкуренції на ринку освітніх послуг та ринку праці, обумовлюють внесення змін у процеси формування професійних компетентностей. Незважаючи на зростання кількості дидактичних наробок і появу нових педагогічних технологій, проблема ефективного педагогічного впливу, що враховував би когнітивні особливості студента, залишається актуальною.

Проблема забезпечення якісної підготовки випускників внз є комплексною, адже її утворюють багато причин: трансформація освітньої системи у напрямку набуття відповідності європейським стандартам; заміна професійного відбору на навчання у внз рейтингом за результатами ЗНО і відповідна переорієнтація шкільного навчання з «запам'ятовування» на «впізнання»; погіршення демографічної ситуації; швидкий розвиток інформаційних технологій, що значно збільшує можливості, проте, формує споживацьке ставлення до інформації та сприяє розвитку фрагментарності сприйняття; падіння рівня мотивації до навчання та багато інших. Значна частка з них є обмежувачами для внз, адже впливати, наприклад, на демографічну ситуацію чи систему зарахування на навчання останній не в змозі. З огляду на це, зростає актуальність пошуку технологій, які доступні впровадженню на рівні внз, та які дозволяли б поліпшити кінцевий результат професійної підготовки майбутнього випускника. Об'єктивні можливості впливу вузу при цьому обмежуються в основному впливом на навчальну поведінку студента.

Враховуючи зазначене вище, одним з перспективних напрямів, що надає можливості підвищити навчальний потенціал і, відповідно, якість підготовки студента, слід вважати методологію поведінкової економіки, розроблену Д. Канеманом, А. Тверські, П. Словіком [1; 2]. Визначені ними закономірності поведінки людини при прийнятті рішень, дозволяють прогнозувати систематичні помилки, що припускаються людьми, і, відповідно, відкривають можливості щодо їх подолання. Запропонована ж нобелівським лауреатом 2017 року Р. Талером концепція архітектури вибору [3; 4], завбачає ще більш радикальний підхід, пропонуючи побудову умов у ситуації вибору здійснювати таким чином, аби унеможливити помилковий вибір. Застосування такого підходу до організації навчальної поведінки

студентів внз, втім, залишається недослідженим і потребує подальшого вивчення.

Метою роботи є визначення поведінкових аспектів організації навчальної роботи студентів, які мають враховуватися для підвищення ефективності та якості навчання і професійної підготовки шляхом використання архітектури вибору.

З огляду на те, що в реальності жодна людина не є раціональною [1], студенту властиві усі когнітивні викривлення та вади, які впливають на вибір найкращих або навіть помилкових рішень. Втім, значна частка помилкових дій є системними помилками, а отже – піддається прогнозуванню та може бути усунена, шляхом усвідомлення структури факторів, які обумовлюють поведінку, оскільки усвідомлення механізму та перебігу когнітивних процесів дає можливість впливати на їх результати [2].

Узагальнення чинників, що призводять до систематичних помилок, дозволило визначити Д. Канеману та А. Тверські достатньо обмежене коло психологічних механізмів, які за певних умов призводять до помилкових виборів при прийнятті рішень. Провідну роль в цьому, як було визначено, відіграють чинники безпосереднього контексту (фреймінг) та також способи спрощення прийняття рішень з опорою на інтуїцію та досвід (евристики) [1].

Втім, те, що породжує проблему, може бути використане і в якості інструменту для її подолання. Це доводить у своїх роботах Р. Талер, головною ідеєю якого є надання людині більшої можливості отримання результатів шляхом обмеження її можливостей вибору неефективних та помилкових варіантів поведінки через створення відповідних умов та спрямування певним чином. Такий м'який вплив на вибір людиною способів та варіантів поведінки, що призведуть її до більш високого рівня якості життя, оздоровлення та результативності, Р. Талер називає «архітектурою вибору», а людину, що створює умови, в яких вибір негативних варіантів обмежено – відповідно називає «архітекторами вибору» [3].

Розуміння того, в якій ситуації та в який момент часу людина приймає рішення, дозволяє впливати на вибір шляхом зміни ситуативних чинників або зміни сприйняття ситуативних чинників, що може відбуватися за рахунок того чи іншого способу подання інформації (фреймінг). Також вплив на остаточний вибір людиною варіанту можливий за умови знання, які з процесів когнітивного спрощення ситуації (евристики) вона

використовує. Д. Канеман та А. Тверські визначили, що існує три види такого спрощення: евристики доступності, евристики репрезентативності та евристики емоційності. Отже, в загальному випадку механізм корекції правильності вибору включає ідентифікацію залучених когнітивних процесів, та застосування відповідно до ситуації відомих засобів активізації або гальмування ідентифікованих евристик.

Навчальна діяльність студента, будучи провідним чинником, що забезпечує ефективність та якість професійної підготовки, також може бути представлена як послідовність індивідуальних рішень студента стосовно вибору поведінки. При цьому можна стверджувати, що існує коло типових поведінкових проявів, які суперечать цілям навчання та які вже протягом тривалого часу в педагогічній науці відомі як проблеми забезпечення навчальної успішності [5].

Традиційно до чинників, що обумовлюють навчальну успішність відносять особистісні характеристики, інтелектуальні, мотиваційні та організаційні [5]. При чому основні проблеми і неефективність навчання переважно пов'язують з останніми двома: нестачею або несформованістю навчальної мотивації та неоптимальною організацією навчальної діяльності. В контексті поширення останнім часом компетентнісного підходу до навчання у ВНЗ проблематика дещо розширилася за рахунок появи «нових» проблем: необхідності формування автономності та комунікативності студента у питаннях, що пов'язані з майбутньою професійною діяльністю.

Власні дослідження, що проведені на вибірках студентів 2 та 5 курсів, що навчаються за економічними спеціальностями, свідчать, що усі згадані проблемні аспекти інтегровані у систему індивідуальних рішень, що приймаються студентом стосовно навчальної діяльності, і майже всі вони можуть бути представлені як відхилення від оптимальної послідовності навчальних виборів.

Так, процес формування знань з навчальної дисципліни може супроводжуватись низкою рішень студента, які стосуються:

- сприйняття навчального матеріалу та вибору форм сприйняття;
- запам'ятовування навчального матеріалу;
- аналізу навчального матеріалу та визначення причинно-наслідкових зв'язків;
- визначення практичної корисності та пріоритетів у засвоєнні навчального матеріалу.

Кожний з компонентів має бути забезпечений індивідуальними рішеннями студента щодо організації власної аудиторної та самостійної роботи. Відповідно, кожне з цих рішень може містити як вибір варіанту, щодо активної участі в навчальному процесі, так і варіанту, який передбачатиме ухилення від навчальної діяльності, і як наслідок – низьку результативність навчання. З точки зору підходу архітектури вибору, управління навчальною поведінкою студенту передбачатиме унеможливлення тих варіантів вибору, які

суперечитимуть формуванню стійких знань і не дозволять студенту опинитися за межами навчального процесу. Таким чином у ситуації прийняття рішення студентом про початок сприйняття навчального матеріалу та про адекватні форми сприйняття має містити переважаючу цінність саме тих виборів, які дозволять сприйняти матеріал у повному обсязі і підтримувати ефективність сприйняття протягом усього етапу опрацювання навчального матеріалу. Це передбачає застосування методів залучення уваги, інтеграції поточної навчальної діяльності з системою актуальних ціннісних орієнтацій студента, усунення інших можливих об'єктів та процесів, що можуть заважати сприйняттю та які потенційно могли б вплинути на результативність цього процесу.

Відповідно, завдання викладача за такого підходу полягає у ідентифікації навчальних проблем, що виникають внаслідок обрання студентом неоптимальних варіантів навчальної поведінки, ідентифікації точок прийняття рішень студентом стосовно цих проблем, та створення умов, що підвищать суб'єктивну цінність для студента вірних варіантів поведінки, або унеможливають вибір помилкових варіантів.

Потенційною проблемою за такого підходу може бути створення архітектури вибору для суперечливих завдань: наприклад, проблема формування мотивації до оволодіння навчальним матеріалом та завдання створення комфортних умов для оволодіння навчальним матеріалом. Ситуація в такому випадку вирішується визначенням більш пріоритетного завдання, що й обумовлює послідовність дій стосовно створення умов для прийняття рішення.

Таким чином, використання підходу архітектури вибору для підвищення ефективності та якості навчання і професійної підготовки може бути реалізовано в межах викладання навчальних дисциплін, надаючи можливості викладачу збільшити потенційні можливості щодо розкриття їх особистісного та професійного розвитку.

Список літератури

1. Д. Канеман, П. Словик, А. Тверські. *Принятие решений в неопределенности: Правила и предубеждения*. Харьков, Украина: Гуманитарный центр, 2005.
2. Канеман Д. *Думай медленно... Решай быстро*. Москва, Российская Федерация: АСТ, 2013.
3. Р. Талер и К. Санстейн. *Nudge. Архитектура выбора. Как улучшить наши решения о здоровье, благосостоянии и счастье*. Москва, Российская Федерация: Манн, Иванов и Фербер, 2017.
4. Талер Р. *Новая поведенческая экономика. Почему люди нарушают правила традиционной экономики и как на этом заработать*. Москва, Российская Федерация: Эксмо, 2017.
5. Н. Ф. Шевченко та А. І Шевченко. «Успішність студентів як проблема педагогіки вищої школи: аналітична записка», *Вісник Запорізького національного університету*. №2, с. 215-219, 2009. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2009/Pedagogi-2-2009/215-219.pdf> Дата звернення: 25.03.2018.